

**РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ОСОБИСТОГО
СЕЛЯНСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
ТА ЗРОСТАННІ ДОБРОБУТУ СЕЛЯН**

ШЕВЧЕНКО Т.І., ДОЦЕНТ,

ІМЕФІТ МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Розглянуто питання впливу на реалізацію продукції особистого селянського господарства та зростання добробуту інформаційного забезпечення. Досліджено проблеми збуту сільськогосподарської продукції особистими селянськими господарствами та запропоновано шляхи вирішення цих проблем.

The question of the realization of personal farm products and growing prosperity with information. The problems of marketing agricultural produce individual farms and the ways of solving these problems.

Віками формуючись на землі як хлібороб від Бога, селянство послідовно облагороджувало її, надихало, якщо можна так вважати у даному випадку, власне селянським, хліборобським духом, відданістю їй і самопожертвою заради того, щоб робити землю кращою, родючішою. Під селянським впливом еволюція породи земля відбувалась і відбувалась у напрямку набуття нею рис і ознак, які надали їй сутності й характеру «Землі Родючої», в якій людство має високонадійне, нічим іншим незамінне джерело життя – Хліб і все інше до нього [1, с. 116].

Постановка проблеми. Вирішення проблем села має стати одним з пріоритетних напрямів державної політики України, яка повинна передбачити розвиток особистих селянських господарств, налагодження системи збуту сільськогосподарської продукції, формування бази самодостатності сільських громад, удосконалення системи управління сільськими територіями, впровадження інформаційних технологій, які покликані забезпечити зростання добробуту селян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем розвитку особистих селянських господарств та пошуку

пляхів їх вирішення присвятили свої праці такі вчені як О.А.Бугуцький, І.Ф.Гнибіденко, В.С.Дієсперов, М.Й.Малік, М.К.Орлатий, І.В.Прокопа, В.К.Терещенко, Л.О.Шепотько, В.В.Юрчишин та інші. Але існує ряд дискусійних питань з приводу підвищення самодостатності сільських громад, зростання доступу продукції, виробленої селянами, до цивілізованого аграрного ринку.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є обґрунтування науково-методологічних основ і концептуальних підходів до вирішення проблеми підвищення добробуту сільського населення, зростання ефективності сільського господарства, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення шляхів реалізації продукції особистого селянського господарства. Відповідно до визначеної мети виконувалися такі теоретико-методологічні та науково-практичні завдання:

— визначити суть особистого селянського господарства на основі аналізу нормативних актів та поглядів провідних вітчизняних учених;

— здійснити аналіз суспільних функцій особистих селянських господарств, їх внесок у вирішення проблем продовольчої безпеки країни, виробити рекомендації щодо їх удосконалення;

— обґрунтувати значення інформаційного забезпечення у підвищенні ефективності збуту продукції особистих селянських господарств, забезпечення достойного рівня життя сільського населення:

— визначити шляхи підвищення позитивних результатів у забезпеченні збуту сільськогосподарської продукції особистих селянських господарств та основні напрями їх державного регулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний етап розвитку аграрного сектора економіки України відрізняється від попередніх дедалі більшим зростанням сектору особистих селянських господарств. Сьогодні в Україні значні зусилля різних державних та недержавних установ, організацій, служб, що спеціалізуються у галузі статистики, економіки та соціології, зосереджені на вивченні соціально-економічних аспектів діяльності та розвитку фермерських та особистих селянських

господарств. Це обумовлено насамперед зростанням ролі цих господарств, як суб'єктів господарювання, як споживачів соціальних трансфертів та як індикаторів загального стану сільської місцевості в Україні[2,с.128].

Світовою практикою доведено, що основними умовами економічного зростання і піднесення добробуту громадян є: стабільна макроекономіка; ефективна мікроекономіка; інтеграція національної економіки у світову; соціальні інвестиції. Наявність цих передумов далеко не завжди призводить до економічного процвітання тієї чи іншої країни, але за їх відсутності про таке процвітання не йдеться. Глобальні чинники формують середній рівень життя населення країни. Але різні суспільні групи чи окремі сім'ї досягають далеко не однакових показників життєвого рівня. Внаслідок взаємодії суспільних груп і прошарків, окремих сімей кожна з них отримує різну частку "суспільного пирога". Рівень життя конкретної сім'ї визначається не лише загальноекономічними чинниками, а й її здатністю адаптуватися до зміни соціально-економічних умов і бути наполегливою в забезпеченні власного добробуту. Сім'я є первинним виробничим і споживчим осередком суспільства. У кінцевому рахунку благополуччя країни складається з сімейного благополуччя всієї маси родин.

Відповідно до ЗУ «Про особисте селянське господарство» із змінами і доповненнями внесеними від 17.11.2005 року №3108-IV, який визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади ведення особистого селянського господарства, особисте селянське господарство – це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму[3]. Члени особистого селянського господарства здійснюють діяльність на свій розсуд і ризик у межах встановленого правового господарського порядку, дотримуючись

законів України та інших нормативно-правових актів.

На думку В.К.Терещенка, сьогодні в процесі перетворень сформувалась така аграрна структура, яку умовно можна поділити на три загальні групи сільськогосподарських товаровиробників. Перша складається з великих колективних господарств, що належать великій кількості власників, другу групу становлять фермерські господарства з кількома членами, їхні об'єднання і сільські підприємці, третю групу – особисті селянські господарства та власники присадибних ділянок. Вони відіграють сьогодні значну роль у продовольчому забезпеченні сільської родини, її родичів, їхнє існування обумовлене насамперед величезними матеріальними проблемами, які випробовує сьогодні сільське населення[2,с.132].

Малік М.Й. розглядає агропромисловий комплекс України, як складну соціально-економічну систему, яка функціонує і розвивається у вигляді впорядкованої структури організаційних елементів, що взаємодіють на базі різноманітних видів зв'язків. Види господарських формувань, досліджені ним, представлено у таблиці 1[4,с.107].

Таблиця 1

Види господарських формувань в АПК

Вид господарських формувань	Кількість
Особисте селянське господарство, тис. од.	4750,0
Фермерське господарство, тис. од.	43,0
Сільськогосподарські підприємства, тис. од.	16,0
Агрохолдинги, од.	60,0

У Національній Доповіді інституту прогнозування НАН України за 2010 рік зазначено, що сільське господарство може стати джерелом росту національної економіки. Згідно з оцінками Світового банку, що базуються на зіставленні показників ряду країн світу, зростання ВВП, обумовлене зростанням сільського господарства, щонайменше удвічі ефективніше сприяє скороченню бідності, ніж зростання ВВП, отримане за рахунок інших галузей. Швидке зростання сільського господарства за рахунок впровадження інновацій в інституційній сфері обумовило

підвищення продуктивності, прибутковості і сталого розвитку дрібних селянських господарств, що забезпечило масштабне зниження рівня бідності в селах в останні роки в багатьох країнах світу[5,с.136].

Цей сектор упродовж всього періоду ринкових трансформацій, не отримуючи практично ніякої підтримки держави, забезпечував виробництво понад половини, а в окремі роки – до двох третин валової продукції сільського господарства. Господарства населення є основними постачальниками продукції масового повсякденного споживання на внутрішній продовольчий ринок. У 2008 році ними вироблялося 82% молока, 52% м'яса, 78% вовни, 97% меду, 98% картоплі, 86% овочів, 85% плодів та ягід. Окрім цього, господарства населення виконують важливі суспільні функції: самозабезпечення продуктами харчування, самозайнятості громадян, формування доходів домогосподарств, економічної бази розвитку сільських територій, соціальної бази відтворення селянства тощо.

В сучасній науковій літературі застосовуються різні методичні підходи до диференціації особистих селянських господарств населення. Так В.К.Терещенко виділяє в якості основних критеріїв чисельність сім'ї, джерела коштів для існування, розмір сукупного доходу сім'ї та ін. Також важливими критеріями для класифікації особистих селянських господарств населення можуть бути:

— спеціалізація особистого селянського господарства (у рослинництві: зерно, картопля, овочі, фрукти та ягоди, вирощування квітів, у тваринництві: молоко, відгодівля свиней, великої рогатої худоби, м'ясо птиці, яйця тощо);

— розмір земельної ділянки;

— орієнтація особистого селянського господарства на різні ринки збуту своєї продукції (повне споживання продукції, часткове споживання з реалізацією на ринку її надлишку, незначне споживання продукції з переважною її реалізацією на ринку)[2,с.130].

За даними Державного комітету статистики розподіл домогосподарств, які мають особисті підсобні господарства представлено у таблиці 2[6, с. 35-36].

Таблиця 2

Розподіл домогосподарств, які мають особисті підсобні господарства у 2010 році (на початок року)

Регіон	Частка домогосподарств (%), які утримують худобу, птицю, бджіл	Частка домогосподарств (%), які мають земельні ділянки	Середня площа землі (соток), яку використовує одне домогосподарство (серед домогосподарств, які мають земельні ділянки)
Україна	30,0	55,3	179,5
АР Крим	17,1	47,9	196,0
Вінницька	53,4	79,3	110,6
Волинська	61,3	75,7	122,6
Дніпропетровська	15,4	43,5	274,4
Донецька	6,7	45,4	70,9
Житомирська	44,9	76,4	112,5
Закарпатська	62,0	78,1	49,1
Запорізька	22,6	55,8	291,8
Івано-Франківськ.	48,7	77,5	89,2
Київська	32,7	68,4	83,9
Кіровоградська	40,3	65,0	430,5
Луганська	14,6	43,0	269,3
Львівська	34,9	50,3	52,8
Миколаївська	34,6	52,6	324,6
Одеська	32,2	50,7	270,3
Полтавська	38,6	66,6	203,4
Рівненська	55,5	69,4	80,7
Сумська	41,1	74,8	193,3
Тернопільська	55,8	74,1	156,4
Харківська	18,7	43,7	191,7
Херсонська	34,5	64,4	356,5
Хмельницька	51,9	66,9	237,8
Черкаська	47,6	74,2	173,3
Чернівецька	57,0	79,5	92,6
Чернігівська	48,3	72,1	163,9

Аналізуючи дані таблиці можна виділити області, у яких найвища частка домогосподарств, які мають земельні ділянки, зокрема Вінницька – 79,3%, Волинська – 75,7%, Житомирська – 76,4%, Закарпатська – 78,1, Івано-Франківська – 77,5%, Сумська – 74,8%, Тернопільська – 74,1%, Черкаська – 74,2%, Чернівецька – 79,5%, Чернігівська – 72,1%.

Розподіл земельної площі, яка знаходиться у користуванні

домогосподарств, за видом її використання представлено у таблиці 3 [6, с.36].

Таблиця 3

Розподіл земельної площі, яка знаходиться у користуванні домогосподарств, за видом її використання (%)

Регіон	Для вирощування продукції лише для власних потреб	Для вирощування продукції для власних потреб і на продаж	Здається в оренду	Лише для відпочинку	Тільки почали освоювати та інше
Україна	14,7	16,1	67,6	0,0	1,6
АР Крим	4,1	38,8	57,0	0,1	...
Вінницька	26,0	8,0	65,8	...	0,2
Волинська	33,1	42,6	10,5	...	13,8
Дніпропетровська	10,0	5,1	84,9	...	...
Донецька	11,7	13,0	75,3	...	...
Житомирська	27,9	15,9	55,8	...	0,4
Закарпатська	56,8	33,4	7,2	0,1	2,5
Запорізька	6,1	24,1	69,7	...	0,1
Івано-Франківськ.	53,0	6,7	28,9	...	11,4
Київська	28,0	1,6	68,0	...	2,4
Кіровоградська	6,8	38,3	54,9	...	...
Луганська	5,3	29,7	56,6	...	8,4
Львівська	80,7	17,1	1,1	...	1,1
Миколаївська	7,3	13,1	79,6	...	...
Одеська	9,1	11,3	78,9	...	0,7
Полтавська	12,0	19,3	68,5	...	0,2
Рівненська	53,4	35,7	10,9	...	...
Сумська	7,9	10,0	78,5	...	3,6
Тернопільська	42,1	12,8	45,1	...	...
Харківська	9,5	2,7	87,8	...	...
Херсонська	4,4	9,0	84,5	...	2,1
Хмельницька	13,0	4,2	81,8	...	1,0
Черкаська	13,2	5,3	81,4	...	0,1
Чернівецька	34,6	12,4	53,0	...	...
Чернігівська	17,8	19,4	59,7	...	3,1

Аналізуючи дані таблиці можемо зробити висновок, що найбільший відсоток земельних площ, які знаходяться у користуванні домогосподарств та здаються в оренду припадає на Дніпропетровську – 84,9%, Донецьку – 75,3%, Миколаївську – 79,6%, Одеську – 78,9%, Сумську – 78,5%, Харківську – 87,8%,

Херсонську – 84,5%, Хмельницьку – 81,8% та Черкаську – 81,4% області. Для виробництва продукції для власних потреб та на продаж, враховуючи відсоток земельних площ, найбільша питома вага припадає на АР Крим – 38,8%, Волинську – 42,6%, Закарпатську – 33,4%, Кіровоградську – 38,3% та Рівненську – 35,7% області.

Особисте селянське господарство ведеться з метою задоволення власних потреб громадян у продовольстві, товарний характер має лише частина продукції (надлишки виробленої продукції). Постає проблема збуту таких надлишків. Виручені кошти направляються на сплату комунальних послуг, придбання посівних матеріалів, закупівлю господарських, будівельних матеріалів тощо. Відомо, що сільськогосподарська продукція швидко псується та втрачає товарний вигляд. В основному вона реалізується через ринки. У селах також практикують обмін продукції на продовольчі товари, одяг, інші сільськогосподарські продукти, які не вирощують у даному регіоні (кавуни, дині). Але такий варіант не зовсім є економічно доцільним тому, що виробники змушені поступатися в ціні, погоджуються на це в силу віддаленості сіл від міських товарних ринків. Не кожна сільська родина забезпечена власним транспортним засобом, який полегшує доставку громіздкої продукції. Вартість квитків до міста має тенденцію до збільшення. У селах існують пільгові рейси (у середньому 2 дні на тиждень), але різниця у часі між рейсами складає 1,5-2 години. Тому часу на реалізацію продукції власними силами майже не залишається. Ринки наповнені посередниками, які полюють на прибуток та намагаються скупити у них продукцію за нижчими цінами. Селяни у більшості випадків погоджуються так, як економлять кошти на дорогу та час. У результаті – селянин не продає продукцію за ринковими цінами, міські жителі купують не з перших рук, у виграві знаходяться посередники. Вирішити це питання має допомогти підтримка сільських (селищних) адміністрацій та сільських громад, робота яких повинна бути направлена на ефективне організаційне забезпечення та інформаційну підтримку.

Цікавим є той факт, що 11 жовтня 2010 року почесна премія Королівської академії наук Швеції пам'яті Альфреда Нобеля дісталася відразу трьом вченим "за дослідження ринків з

труднощами пошуку": американцю Пітеру Даймонду, Дейлу Мортенсену та британцю кіпрського походження Крістоферу Піссарідесу, яких вважають засновниками так званої теорії пошуку та узгодження. Вона вивчає ринки, у яких покупці та продавці витрачають час і сили на пошук один одного та подальші переговори між собою. Нобелівські лауреати 2010 року досліджували труднощі пошуку на ринках праці, нерухомості, у регіональній економіці, суспільних і сімейних фінансах. Покупці і продавці нерухомості, роботодавці і потенційні працівники зазвичай довго шукають один одного. Через обмеженість часу та інформації вони часто змушені погоджуватися на гірші варіанти цін чи зарплат, ніж може запропонувати ринок. Як наслідок, ціни і зарплати на ринках з труднощами пошуку сильно варіюються. Саме у цих сферах найгірше діють класичні ринкові механізми ціноутворення, оскільки до гри попиту і пропозиції підключаються фактори неповної інформації, транспортних витрат та проблеми вибору серед безлічі різних постачальників[7].

Даймонд, Мортенсен і Піссарідес створили економічну модель *DMP*, яка враховує перелічені фактори і дозволяє зрозуміти, як державне регулювання та економічна політика впливають на формування цін, зарплат і безробіття. Суть економічного вчення полягає у тому, що теорія ринків з труднощами пошуку виникла як реакція на похибки стандартної теорії ринку, яка передбачала рівний і повний доступ усіх учасників до інформації і місця проведення торгів. Однак багато ринків далекі від такої ідеалізації.

У 1971 році Даймонд опублікував дослідження про вплив труднощів пошуку на ціни. Наслідком роботи стало виявлення так званого "парадоксу Даймонда". Учений довів, що навіть на ринках з великою кількістю продавців труднощі пошуку призводять до утвердження монополістичних цін, вищих за ціни "чистих" конкурентних ринків, де витрати на пошук відсутні. Справді, якщо на ринку очі розбігаються від можливостей вибору, то зростає ризик натрапити на недобросовісного продавця, і людина обирає супермаркет замість торгових кіосків, несе гроші у великий системний банк замість дрібних. Внаслідок цього покупці і продавці починають орієнтуватися на високі монополістичні ціни замість "більш справедливих" ринкових. Найдивніше, що заміна

низьких ринкових цін монополістичними ніяк не залежить від розміру витрат на пошук. Відтак, невеликі труднощі пошуку можуть призвести до суттєвих націнок[7].

Окрім дослідження ринку праці, модель *DMP* успішно використовувалася при вивченні деформацій ринкового ціноутворення у секторі нерухомості, позабіржових ринках, у сферах суспільних фінансів та грошово-кредитної політики. На думку Нобелівського комітету, цінність наукових здобутків Даймонда, Мортенсена та Піссарідеса полягає в поєднанні мікроекономічного та макроекономічного підходів при вивченні ринків з труднощами пошуку. Економетричні моделі лауреатів використовуються для прогнозування цін та безробіття за різних варіантів проведення економічної політики. Необхідно відзначити, що дослідження нобелівських лауреатів знаходять застосування у найрізноманітніших сферах економіки [7].

Для досягнення позитивних результатів у забезпеченні збуту сільськогосподарської продукції особистих селянських господарств пропонуємо:

1. Облаштувати сільські бібліотеки або клуби, будинки культури комп'ютерами.

2. Забезпечити у кожне село Інтернет-зв'язок. Сьогодні це питання вирішується бездротовим зв'язком через мобільних операторів.

3. Для кожної громади створити Інтернет-сторінку, на якій поширювати інформацію з приводу продукції, яка виробляється у особистих селянських господарствах.

4. Міським ринкам проводити постійний моніторинг цін на продукцію сільгоспвиробників, розміщати інформацію в мережі Інтернет, таким чином громада села отримає оперативну цінову інформацію.

5. Заключити договори із супермаркетами міст даного регіону, яким пропонувати продукцію. Можливо створення у таких супермаркетах відділів, які будуть реалізовувати тільки продукцію особистих селянських господарств. Через Інтернет-зв'язок проводити моніторинг цін.

6. Рекламувати, переконувати через засоби масової інформації у тому, що своє, українське, натуральне - краще, тому що екологічно чисте.

7. Супермаркети зустрічно можуть пропонувати продукцію у розрахунок за реалізовані сільгосппродукти. При цьому може бути застосована система знижок за картками супермаркетів, розрахунків картками, що буде заощаджувати кошти та час.

8. Основне питання у тому, як технічно забезпечити виконання запропонованого. Адже у сільських рад не достатньо коштів, щоб утримувати програмістів. На допомогу необхідно залучити студентство даного або сусідніх населених пунктів, які виконуватимуть функції волонтерів, проводитимуть роз'яснювальну роботу серед населення. Сучасні студенти дуже добре розуміються у питаннях інформаційних технологій, тому, на нашу думку, це дасть можливість долучитися їм до роботи у громаді.

9. Впровадити у вищих та середніх навчальних закладах суспільну практику, розробити відповідну програму, яка буде передбачати відпрацювання певної кількості годин, виконання певних робіт у громаді. Користь від допомоги громаді села буде у даному випадку мати велике суспільне значення.

Висновки з даного дослідження. Таким чином реалізація продукції особистими селянськими господарствами дає можливість їм збільшити свої доходи та відповідно підвищити добробут. Зароблені кошти можуть витратитись на задоволення інших потреб: одяг, комунальні послуги, сплату кредитів та ін. Впровадження запропонованого дозволить заощадити час, кошти на збут продукції, підвищити рівень освіти, користуватись сучасними методами комунікацій. Найголовніше, що повинно бути досягнуто - підвищення свідомості членів громади, відповідального ставлення молоді до старшого покоління та відчуття долучення до суспільних проблем. Співпраця із супермаркетами може забезпечити налагоджену систему гарантованої закупівлі.

Література.

1. Юрчишин В.В. До проблеми невідповідності суспільної долі сучасного вітчизняного селянства віковичним надбанням історично-селянського роду України./В.В. Юрчишин//Економіка АПК. - 2010. -№1. - с.110-123.

2. Терещенко В.К. Організаційно-економічний механізм розвитку сільських територій: Монографія/ В.К.Терещенко// -

Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., - 2010. - 487с.

3. ЗУ «Про особисте селянське господарство» із змінами і доповненнями внесеними від 17.11.2005року№3108-1У.[Електронний ресурс]. Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.

4. Малік М.Й. Науково-методичне забезпечення розвитку кооперації в аграрній сфері економіки./М.Й. Малік//Економіка АПК. - 2010. - №12. - с.103-108.

5. Геєць В.М. Новий курс: реформи в Україні 2010-2015 . Національна доповідь / за заг. ред. В.М. Геєця [та ін.]//- К.:НВЦ НБУВ. - 2010. - 232 с.

6. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств Черкаської області у 2010 році./Комплексний статистичний збірник./Державний комітет статистики України. Головне управління статистики у Черкаській області. - 2010. - 60 с.

7. Нобелівські лауреати. [Електронний ресурс]/ Режим доступу:

<http://www.epravda.com.ua/publications/2010/10/15/252206/>